

משיחת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ביאור בפירושי רש"י במגילת אסתר

— משיחת פורים, ה'תשל"ו —

יוצא לאור לימי הפורים, ה'תשפ"ג

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

לעילוי נשמת

הרה"ח הווי"ח אי"א התמים נוי"נ עוסק בצ"צ רב פעלים וכו'

גבאי ביהכני"ס וביהמ"ד ליובאוויטש שבליובאוויטש 770

ר' משה פינחס בהרה"ח אברהם מרדכי הכהן ז"ל

נפטר בדרי"ח אדר"שני, ה'תשמ"ו

זוגתו מרת מינדל בת הרה"ח דוד הלוי ז"ל

נפטרה כ"ח תשרי, ה'תנשי"א

כ"ץ

ת' נ' צ' ב' ה'

ולזכות בנם וכלתם

הרה"ת ר' זאב יחזקאל הכהן וזוגתו מרת רישא שיחיו כ"ץ

נדפס על ידי משפחתם

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות ובריאות

להצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו

בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מכל יוצאי חלציהם

מתוך שמחה וטוב לבב

(ה) בענין שמן המשחה –

”צייל “משכך” (במקום “מזבח”).

(ו) בענין משכנס אדר מרבין בשמחה כו' –

”שקוי” בזה בשו”ת חת”ס חאו”ח סק”ס. ובסי נמוקי או”ח להרה”צ ממונקאטש סתרפ”ו – ובסי שער יששכר להני”ל ובסי מאורות נתן (ניו-יארק תש”ד) להר”י גאָלדבערג ע”ד הרמז”.

בטח גם להבא אם תהיינה לו איזה הערות ימסרן לנו בכתב ותי”ח על טרחתו בזה.

בברכת חג הפסח כשר ושמח

ניסן מינדל

(ה) בענין שמן המשחה: נסוב, כנראה, על מה שבגליון הני”ל של ה”שמועסן”, מדור “וואונדער פון דער נאָטור” בתחלתו – ע’ 9 – נכתב: “אין די סדרות פון היינטיקן חודש, ספעציעל אין דער סדרה כי תשא, ווערט .. אויך .. דערמאָנט דער “שמן המשחה”, דער הייליקער זאָלכ-אייל, מיט וועלכן מען האָט געזאָלכט און געהייליקט די כלים פון מזבח און די כהנים כו”] =בפרשיות התורה של חודש זה, במיוחד בפרשת כי תשא, מוזכר .. גם .. אודות “שמן המשחה”, ה”שמן משחת קודש”, בו משחו וקידשו את כלי המזבח והכהנים כו”]; ואולי תמה הנמען מדוע נזכרו כאן במיוחד כלי המזבח, כיון שבשמן המשחה משחו גם את המשכן וכליו (תשא ל, כו ואילך); וע”ז – כנראה – בא המענה, שאכן טעות הדפוס היא, ובמקום “די כלים פון מזבח” – צ”ל: “די כלים פון משכן”.

(ו) בענין משכנס אדר מרבין בשמחה כו': נסוב, כנראה, על מה שבגליון הני”ל של ה”שמועסן”, במאמר “דער חודש אדר אין דער אידישער געשיכטע” – ע’ 3 – הובאו דברי הגמרא (תענית כט, סע”א): “משכנס אדר מרבין בשמחה”; ואולי העיר ושק”ט הנמען, בין השאר, במה שלא הובא זה להלכה ברמב”ם ובשו”ע (כ”א – במג”א או”ח סתרפ”ו סק”ה). – וראה בזה גם אג”ק חכ”ז אגרת ייקט (הערה ד”ה שאמחו”ל). חל”ב אגרת יב”עו (הערה ד”ה הציווי .. בשמחה). לק”ש חט”ז ע’ 344 הערה 26. סה”ש תנש”א ח”א ע’ 339 הערה 2. תו”מ התועדויות חס”ג (תשל”א ח”ב) ס”ע 206 ואילך. ע’ 356 ואילך. ובכ”מ.

בשו”ת חת”ס חאו”ח סק”ס: ושם: “יפה נתעורר על השמטת הרמב”ם .. דבמתני’ שלהי תעני’ תנן: משכנס אב ממעטין בשמחה, ואמר רב בגמ’: כשם שמשכנס אב וכו’ כך משכנס אדר מרבין בשמחה .. ואמנם בהלכות מגילה לא כ’ רמב”ם ולא הש”ע הא דמרבין בשמחה .. והמג”א הביאו, וצריך לידע טעם להשמט’ זו. והנלע”ד דרב לטעמי’ כו” (עיי”ש).

ובסי’ נמוקי או”ח להרה”צ ממונקאטש סתרפ”ו: סק”א; ושם: “עיי” מג”א (ס”ק ה’) שהביא הך דש”ס (תענית כ”ט א’) משכנס אדר מרבין בשמחה וכו’. ונשאלתי להקשות מדוע לא הביא הרמב”ם (וגם המחבר שדרכו בקודש לימשך אחרי הרמב”ם) הך דמשכנס אדר מרבין בשמחה. והנה כבר נשאל על ככה הגאון בשו”ת חתם סופר (חאו”ח סי’ ק”ס) והשיב דרב לטעמי’ .. ודבריו תמוהין במחכת”ה .. אמנם חשבתי בגוף הדבר .. עפ”י ש”כ בשער יששכר (במאמר חדש אדר) .. ואמרת’ שם .. ולפי”ז ה”י לכאורה מקום לתרץ דברי רבינו הרמב”ם .. אך ז”א [זה אינו] .. ע”כ עדיין צ”ע” (עיי”ש).

ובסי’ מאורות נתן (ניו-יארק תש”ד) להר”י גאָלדבערג: אבד”ק לימאנוב והגליל (מתלמידי הרה”ק בעל ה”דברי חיים” מצאנו, ועוד); ושם (מה, ד): “המפרשים עמדו על הרמב”ם למה לא הביא הא דאמרי’ בגמ’ משכנס אדר מרבין בשמחה. ויש לפרש על דרך אגדה כו” (עיי”ש).

בס”ד.

פתח דבר

לקראת ימי הפורים הבעל”ט, הננו מוציאים לאור חלק משיחת פורים ה’תשל”ו (הנחה בלתי מוגה) – ביאור בפירוש רש”י במגילת אסתר: (א) “איש יהודי גו’ איש ימיני” (אסתר ב, ה), (ב) “וכלים מכלים שונים” (שם א, ז), (ג) “הראויות לתת לה” (שם ב, ט), שבשלתם מוסיף רש”י “ורבותינו דרשו מה שדרשו”.

*

בתור הוספה – מכתב (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה”ר שנוכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד “הקיצו ורננו גו’”, ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, “תורה חדשה מאתי תצא”.

ועד הנחות בלה”ק

ט’ אדר, ה’תשפ”ג,

שנת הקהל,

מאה ועשרים שנה להולדת כ”ק אדמו”ר זי”ע,

ברוקלין, נ.י.

Published and Copyright 2023 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L’inyonei Chinuch.

5783 • 2023

Printed in the United States of America

נדפס בדפוס

CH Print & Ship

478 Albany Ave. Brooklyn N.Y. 11203

(718) 771-5000

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס, **ועד הנחות בלה”ק**

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

(א) בענין קדימה אסתר ומרדכי —

"במג"א ט, כט: אסתר .. ומרדכי גוי. וי"ל ללמד ששניהם שקולין, ועי"ד מרז"ל במשנה סוף כריתות. עוי"ל דתליא בפלוגתת רשב"ם ותוד"ה היו (פסחים קח, ב). ועייגי"כ תו"א מג"א סד"ה כי אברהם. ובס"י בן איש חיל (לרי"ח טוב — ספרד) דרוש לש"פ זכור".

(א .. ה) .. 1): סדר הסעיפים דלהלן — א, ה, ו — הוא, כנראה, בהתאם לסעיפי מכתבו של הנמען.

(א) בענין קדימה אסתר ומרדכי: נסוב, כנראה, על מה שבגליון הנ"ל של ה"שמועסן", מדור "מה נשתנה?" (ידיעות כלליות) — ע' 2 — נכתב אודות אסתר ומרדכי (ובסדר זה): "אסתר המלכה איז געווען איינע פון די זיבן נביאות, און מרדכי איינער פון די 48 נביאים, וועלכע ווערן דערמאנט אין תנ"ך" [=אסתר המלכה היתה אחת משבע הנביאות, ומרדכי — אחד מה-48 נביאים שנזכרים בתנ"ך]; וכנראה תמה הנמען על מה שהקדימו לכתוב אודות אסתר המלכה לפני מרדכי הצדיק.

במג"א ט, כט: ושם: "ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף גוי". ועי"ד מרז"ל במשנה סוף כריתות: ושם (פ"ו מ"ט — ובפי' הרע"ב): "רבי שמעון אומר: כבשים קודמין לעזים בכל מקום (בכל דוכתא הקדים הכתוב כבשים לעזים), יכול מפני שהן מובחרין מהן, תלמוד לומר (ויקרא ד, לב) ואם כבש יביא קרבנו לחטאת (ולעיל מיני' כתיב והביא את קרבנו שעירת עזים, כאן הקדים עז לכבש) — מלמד ששניהם שקולין; תורין קודמין לבני יונה בכל מקום (דברוב מקומות כתיב ברישא תורין, והדר בני יונה), יכול מפני שהן מובחרין מהן, תלמוד לומר (תזריע יב, ו) ובן יונה או תור לחטאת — מלמד ששניהן שקולין; האב קודם לאם בכל מקום, יכול שכבוד האב עורף על כבוד האם, תלמוד לומר (קדושים יט, ג) איש אמו ואביו תיראו — מלמד ששניהם שקולים, אבל אמרו חכמים כו".

בפלוגתת רשב"ם ותוד"ה היו (פסחים קח, ב): ברשב"ם שם (ונסוב על דברי הגמרא שם — קו, סע"ב ואל"ך — "ואמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות בארבעה כוסות הללו שאף הן היו באותו הנס"): "שאף הן היו באותו הנס. דאמר במס' סוטה (ד' יא): בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדרו נגאלו, וכן גבי מקרא מגילה אמר הכי* משום דעל ידי אסתו הוה, וכן גבי חנוכה במס' שבת (ד' כג). לשון מורינו הלוי, ובתוס' שם: "היו באותו הנס. פי' רשב"ם שעל ידם נגאלו, וכן במגילה ע"י אסתר ובחנוכה ע"י יהודית, וקשה, ד"אף" משמע שאינן עיקר, ועוד, דבירושלמי** גרים "שאף הן היו באותו ספק", משמע: באותה סכנה דלהשמיד להרוג ולאבד כו". תו"א מג"א סד"ה כי אברהם: צג, ד ("וצריך להבין הנהגת אסתר שעשתה הכל מעצמה בלי עצת מרדכי כו" — עיי"ש).

ובס"י בן איש חיל .. דרוש לש"פ זכור: דרוש א' ("ובזה יש לחקור למה עשו חז"ל בזכרון הנס את מרדכי הצדיק ע"ה עיקר יותר מאסתר, כי בהודאה שתיקנו בתפלה אמרו בימי מרדכי ואסתר, שהקדימו את מרדכי על אסתר .. והלא אסתר היא היתה עיקר, דעל ידה נהפכה הגזירה של האגרות על ישראל מרעה לטובה .. וכ"ז נעשה על יד אסתר, ונמצא היא העיקר, וצריך להקדימה בהודאה ולומר בימי אסתר ומרדכי, ועוד נמי הכבדא מחייבת להקדימה, כי ראוי לחלוק כבוד למלכות, כיון דהיתה מלכתא. ונראה ליישב בס"ד כו" — עיי"ש).

(* "שאף הן היו באותו הנס" — מגילה ד, א.
 (** מגילה פ"ב ה"ה.

בס"ד. משיחת פורים, ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

א. על הפסוקי "איש יהודי הי' בשושן הבירה ושמו מרדכי וגוי' איש ימיני", מפרש רש"י: "איש יהודי — על שגלה עם גלות יהודה, כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין הגוים, ואפילו משבט אחר הם. איש ימיני — מבנימין הי'. כך פשוטו. ורבותינו דרשו מה שדרשו".

ולכאורה אינו מובן:

כשרש"י אומר "כך פשוטו" — די בכך, ומה חסר בפסוק, שבשביל זה יש צורך בדרשת רבותינו?!

ולאידך גיסא — ממה נפשך: אם יש איזה קושי בפסוק שמתבאר ע"י דרשת רבותינו — צריך רש"י לפרש מה שדרשו רבותינו, שע"י יתורץ הקושי שבפסוק, אבל לא לסתום ולומר רק "רבותינו דרשו מה שדרשו", מבלי לפרש מאומה [כך שבלימוד הפסוק לא ניתוסף מאומה מזה שידועים ש"רבותינו דרשו מה שדרשו"] — שזהו לשון בלתי רגיל לגמרי בפירוש רש"י על התורה!

ואם בגלל שבענין זה יש כמה פירושים בדרשות חז"ל, ורש"י אינו יכול להביא את כל האריכות גדולה — הי' צריך רש"י לומר ורבותינו דרשו כך וכך, ולהביא עכ"פ דרש אחד, ולהוסיף "ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים"³, היינו שיש בזה עוד פירושים כו', או להקדים ש"יש מדרשי אגדה רבים .. ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא כו"⁴; אבל לא לסתום ש"רבותינו דרשו מה שדרשו".

ב. וכן צריך להבין בפירוש רש"י לפנ"ז — על הפסוק "וכלים מכלים שונים", "שונים — משונים זה מזה, וכן ודתיים שונות, ורבותינו דרשו מה שדרשו":

1) אסתר ב, ה.	להבהיר בדרש זה.
2) וגם אם רש"י לא יפרש הקושי שבפסוק, אלא יביא מיד דרשת רבותינו (כדרכו בכ"מ — ראה כללי רש"י (כפ"ח תשע"ח) רפ"ב. וש"נ), יוכל הלומד לחקור ולדרוש עד שימצא מהי כוונת רבותינו	3) כבפירושו לוישלח לג, יט. וראה גם פרש"י וארא ו, ט (בסופו).
	4) כבפירושו לבראשית ג, ח.
	5) שם א, ז.
	6) שם ג, ח.

כאן לא אומר רש"י "כך פשוטו", אבל אי אפשר לומר שאין זה הפשט, כי, אם אין זה פשוטו של מקרא, לא הי' רש"י מביא זאת בפירושו.

אמנם, אע"פ שהפירוש הפשוט הוא "משונים זה מזה" — מוסיף רש"י "ורבותינו דרשו מה שדרשו" (ולא באופן שמקדים "יש מדרשי אגדה רבים .. ואני לא באתי אלא כו", "כנ"ל), מבלי לפרש מאומה.

וכן בפירוש רש"י לאח"ז — על הפסוק "ואת שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך", "הראויות לתת לה — לשרתה, וכן עושין לכולן, ורבותינו דרשו מה שדרשו" — שגם כאן לא אומר רש"י "כך פשוטו", אלא רק מוסיף ומסיים "ורבותינו דרשו מה שדרשו".

ג. והביאור בזה:

בנוגע לפירוש רש"י בפסוק "איש יהודי" — יש להקדים ולשלול הטעות של ה"בחור הזעזער" שחילק לשתיים: ד"ה "איש יהודי", וד"ה "איש ימיני",

— שלכן יש מקום לומר שסיום דברי רש"י "ורבותינו דרשו מה שדרשו" קאי רק על "איש ימיני", שזהו היפך הפירוש הפשוט והיפך הסוגיא ש"רבותינו דרשו מה שדרשו" קאי על כל הפסוק —

אלא רש"י מפרש התיבות "איש יהודי .. איש ימיני", ש"איש יהודי" הוא "על שגלה עם גלות יהודה, כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין הגוים, ואפילו משבט אחר הם", ו"איש ימיני" פירושו ש"מבנימין הי'".

ומסיים "כך פשוטו", והיינו, שאף שלכאורה לא מסתבר לחלק בלשון "איש גוי" שנאמר בפסוק אחד, באותו ענין ואותו המשך, שא' קאי על שם אלו שגלה עמהם, וא' קאי על שם השבט, מ"מ, "כך פשוטו" (ובזה מסיים רש"י פירוש הפסוק, ללא צורך להוסיף מאומה).

ד. אבל כאן שואל הבן חמש למקרא: לשם מה נכתב הדבר במגילה — מהי השייכות של כל פרטים הדברים אודות יחוסו של מרדכי ("איש יהודי .. ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני") לסיפור הנס ותקפו של נס?

בשלמא מ"ש לפני אודות המשתה הגדול שערך אחשוורוש במשך שמונים ומאת יום, עם כל פרטי הענינים ד"חור כרפס ותכלת .. בהט

וכמו בנוגע ל"יינה של תורה", שנתפרש בנוגע לפירוש רש"י על התורה²¹, ואילו בנוגע לפירושו בש"ס, צריך לחפש אם נמצא באיזה מקום רמז על זה,

ובפרט ע"פ המבואר בלקוטי תורה ד"ה ולא תשבית²² אודות השייכות של מקרא לסודות התורה, שעפ"ז מסתבר יותר לומר ש"יינה של תורה" הוא בעיקר בפירושו למקרא (פשוטו של מקרא), ולא כ"כ בפירושו על משנה וגמרא, שהקירוב והשייכות שלהם עם סודות התורה אינם כמו במקרא.

(21) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 137 [ריש ע' ב"היום יום" כט שבט. 149]. תרצ"ז ס"ע 197 [ע' 212] — נעתק (22) ויקרא ה, ג ואילך.

הוספה

ב"ה, ה' ניסן, ה'תשי"ב

הרה"ג והרה"ח ווי"ח אי"א נוי"מ וכו'
הרמ"פ הכהן שי

שלום וברכה!

מכתבו ממוצש"ק ויק"פ והערותיו על ה"שמועסן" של חודש אדר ה'תשי"ב, נתקבל בתודה רבה.

הראינו מכתבו לכ"ק אדמו"ר שליט"א והואיל לציין בשולי הגליון איזה הערות במענה על הערותיו, אשר הננו להעתיק בזה:

נכתבה על נייר המכתבים של המל"ח. נדפסה בתשורה (זינגער, תשס"ו).
הרמ"פ הכהן: כ"ץ. אגרות נוספות אליו — אג"ק חכ"ד אגרת ט'שז (ס"ע שלג). חל"ב אגרת יב"ג, ובהנסמן בהערות שם. חל"ג אגרת יב'שפה.
והערותיו על ה"שמועסן": הוא ירחון "שמועסן מיט קינדער און יוגנד" — היו"ל ע"י המל"ח. וראה גם אגרות אליו — אג"ק ח"א אגרת כ. חכ"א אגרת ז'תשסה. ובכ"מ.
ה"שמועסן" של חודש אדר ה'תשי"ב: גליון 127.

וכיון שאין כאן קושי בפשוטו של מקרא, אלא השאלה היא רק מהי השייכות לסיפור המגילה — אומר רש"י לבן חמש למקרא: "ורבותינו דרשו מה שדרשו", כלומר, עליך לדעת ש"רבותינו דרשו" בזה (לבאר השייכות לסיפור המגילה), אבל "מה שדרשו" — לא נוגע אליך עתה, כנ"ל.

ז. ועד"ז בנוגע לפסוק "הראויות לתת לה":

בנוגע למ"ש "וישנה ואת נערותי לטוב בית הנשים" — מובן הצורך בזה בסיפור המגילה, כיון שזו היתה ההכנה לכך ש"ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וישם כתר מלכות בראשה"¹⁷, שע"ז היא ביכלתה לבטל את הגזירה; ומזה למדים שאפילו בשעה שיש נס, אין לסמוך על הנס¹⁸, אלא יש צורך שתהי' אחיזה בדרך הטבע, וכמ"ש¹⁹ "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה", כבנדוד, שההכנה לביטול הגזירה התחילה משך זמן לפני"ז — כאשר "וישנה ואת נערותי לטוב בית הנשים".

אבל, מה שנוגע לסיפור המגילה — הם הענינים שבהם "שינה אותה" ("וישנה"), משא"כ הענינים שהיו שוים אצל כולן;

וא"כ, נשאלת השאלה למה נאמר במגילה ("ואת שבע הנערות) הראויות לתת לה (מבית המלך)", כפירוש רש"י "וכן עושין לכולן" [ואינו צריך לומר "כך פשוטו", כיון שאין קס"ד לפרש באופן אחר] — דכיון שבזה משתווים כולן, הרי זה ממעט במעלתה של אסתר ש"שינה אותה"?!]

ועל זה אומר רש"י "ורבותינו דרשו מה שדרשו": הבן חמש למקרא צריך לדעת רק ש"רבותינו דרשו" בזה (לבאר השייכות לסיפור המגילה), אבל "מה שדרשו" נוגע רק ע"ד הדרש, ואינו שייך כלל לפשוטו של מקרא.

ח. וגם כאן רואים גודל הדיוק בלשון פירוש רש"י (כמדובר כמ"פ בארוכה²⁰ אודות ההכרח לומר כן, נוסף על המפורש בזה בספרי גדולי ישראל בכמה מקומות), ובפרט בפירושו על התורה, ואולי עוד יותר מאשר בפירושו בש"ס,

(17) שם ב, יז.
(18) ראה פסחים סד, ב.
(19) פ' ראה טו, יח.
(20) ראה גם תו"מ חע"ה ע' 322. חע"ז ס"ע 339. ועוד.

ושש וגו'⁸ — הרי זה נוגע כדי לידע גדולתו של אחשוורוש שעל ידו נגזרה הגזירה הגדולה [ועד"ז בנוגע להמסופר אודות סדר ההנהגה במלכות אחשוורוש שהיו "שבעת שרי פרס ומדי רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות"⁹ — שביחד עמהם היתה הגזירה], ואעפ"כ נתבטלה וכו';

אבל בנוגע לפסוק "איש יהודי הי' בשושן הבירה וישמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני" — הנה הן אמת שאין קושי בפסוק עצמו [כאמור ש"איש יהודי" הוא "על שגלה עם גלות יהודה", ו"איש ימיני" פירושו ש"מבנימין הי'"], אבל אעפ"כ, לא מובן מהי שייכותו לסיפור המגילה: היחוס של מרדכי ("בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני") — לא נוגע כלל, ואילו סיפור בואו לשושן הבירה — מפורש בפסוק שלאח"ז¹⁰: "אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכני מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל" (כך, שאין צורך גם ב"איש יהודי", שנקרא כן ע"ש "שגלה עם גלות יהודה").

ה. ועל זה אומר רש"י לבן חמש למקרא "ורבותינו דרשו מה שדרשו", אבל אין זה שייך לפשוטו של מקרא.

ובהקדים:

בגמרא¹¹ איתא: "איש יהודי הי' בשושן הבירה וגו' איש ימיני, מאי קאמר, אי ליחוסא קאתי, ליחסי' ואזיל עד בנימין, אלא מאי שנא הני, תנא כולן על שמו (של מרדכי) נקראו, בן יאיר, בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, בן שמעי, בן ששמע אל תפלתו, בן קיש, שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו".

וקושיא נוספת שבגללה שוללים ש"ליחוסא קאי" (ומפרשים ש"כולן על שמו נקראו") — "דהא שמעי לאו בן קיש הוה, אלא בן גרא הוה"¹².

אבל בפשוטו של מקרא אין מקום לקושיא "אי ליחוסא קאתי וכו'" — שהרי מצינו כמ"פ בחומש יחוס של שלשה דורות.

ובנוגע לקושיא ש"שמעי לאו בן קיש הוה, אלא בן גרא הוה" — הנה בפשוטו של מקרא לא מדובר במגילה אודות שמעי בן גרא,

(8) שם א, ו.
(9) שם, יד.
(10) שם ב, ו.
(11) מגילה יב, סע"ב.
(12) חדא"ג מהרש"א שם (ש"בכלל קושיא זו נמי, דדורות דביני בני נמי לא הזכיר, דהא שמעי וכו', ככפנים).

[וכמבואר במפרשים¹³ חשבון מספר השנים שבין שמעי בן גרא שהי' בזמן דוד, למרדכי שהי' בשושן הבירה, "אשר הגלה עם הגולה גו' אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל", שאף שעוד לפני ש"הגלה" הי' כבר חבר בסנהדרין, כך, שהי' לכל הפחות בן ארבעים שנה¹⁴, הרי עדיין יש ביניהם ריחוק זמן ארוך ביותר; ואם נאמר ששני דורות לפני מרדכי הי' שמעי בן גרא, הרי כיון שהרגו שלמה המלך בתחילת מלכותו¹⁵, עכצ"ל שבנו יאיר נולד כבר בימי שלמה (עכ"פ ט' חדשים לאחרי התחלת מלכות שלמה), והאריך ימים כ"כ עד שבנו הי' מרדכי שבשושן הבירה — שזהו היפך הפשט לגמרי],

אלא אודות מישהו אחר שנקרא "שמעי", שאביו הי' "קיש".

ועד"ז בנוגע ל"איש יהודי .. איש ימיני", שבגמרא¹⁶ הקשו: "קרי לי' יהודי, אלמא מיהודה קאתי, וקרי לי' ימיני, אלמא מבנימין קאתי", [וא' התירוצים על זה¹⁶: "כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא (לצעקה ולא לשבח, איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הצער הזה), ראו מה עשה לי יהודי .. דלא קטלי' דוד לשמעיה דאתיליד מיני' מרדכי דמיקני בי' המן, ומה שילם לי ימיני, דלא קטלי' שאול לאגג דאתיליד מיני' המן דמצער לישראל"],

אבל בפשוטו של מקרא אין זו סתירה — כנ"ל ש"איש יהודי" הוא "על שגלה עם גלות יהודה, כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין הגוים, ואפילו משבט אחר הם", ו"איש ימיני" פירושו ש"מבנימין הי'".

ועל זה אומר רש"י "כך פשוטו"; ועד"ז בנוגע ל"בן יאיר בן שמעי בן קיש", שבפשוטו של מקרא אין לפרש ש"כולן על שמו (של מרדכי) נקראו, בן יאיר, בן שהאיר וכו'", אלא הפירוש הפשוט הוא: "בן יאיר" — שאביו של מרדכי הי' יאיר, "בן שמעי" — שזקנו הי' שמעי, ו"בן קיש" — שאביו זקנו הי' קיש.

וכדי להשיב על שאלת הבן חמש למקרא מדוע נאמר פסוק זה במגילה, אף שלכאורה אינו שייך לסיפור הנס כו' — מוסיף רש"י "ורבותינו דרשו מה שדרשו", היינו, שיש בזה דרשות חז"ל (לבאר

13) ראה מגילת סתרים עה"פ, ובמגלא מסתרתא. ריח דודאים למגילה יג, ריש ע"ב. הוראה ס"ב (ע' תצב ואילך). וש"נ. פ"י מהרז"ו לבמדב"ר רפ"ט. ועוד.
14) ראה מלכים"א ב, כו.
15) שם סע"ב ואילך (ובפרש"י).
16) ראה מלכים"א ב, כו.

השייכות לסיפור המגילה), אבל דרשות אלו אינן שייכות לפשוטו של מקרא (שאינו דורש הבהרה כלל, לא בפירוש התיבות ולא בהמשך הענינים כו'),

[ואין זה כבשאר המקומות שרש"י מביא מ"מדרשי אגדה" — ששם נוגע הדבר לפירוש הפשט, שצריך ללמדו באופן אחר, לא ע"ד הפשט לגמרי וכו', משא"כ בנדו"ד, שהפירוש ע"פ פשוטו של מקרא אינו משתנה כלל],

ולכן, כל זמן שהבן חמש למקרא לא הגיע ללימוד ע"ד הדרש, לא נוגע לו לדעת "מה שדרשו", אלא די בכך שיודע ש"רבותינו דרשו", וכיון שסומך עליהם, ה"ה לומד פסוק זה מתוך ידיעה שהוא חלק מהמגילה, שקריאתה נוגעת לו למחיית המן ("קלאפן המן'עין") והשמחה על הנס כו'.

ו. ועד"ז בנוגע לפסוק "וכלים מכלים שונים":

בנוגע להמסופר בהתחלת הפסוק: "והשקות בכלי זהב" — מובן החידוש וההפלאה שבדבר, שבסעודה שנערכה בחצר גינת ביתן המלך במשך מאה ושמונים ימים בהשתתפות עם רב ביותר, השקו את כולם בכלי זהב, כך שהי' ריבוי מופלג של כלי זהב (נוסף על מטות זהב וכסף ורצפה ממיני אבנים טובות וכו');

אבל בנוגע למ"ש "וכלים מכלים שונים", שפירושו, "משונים זה מזה" [וכפי שמוסיף רש"י: "וכן ודתייהם שונות", ולכן לא צריך לומר "כך פשוטו", כיון שאין סיבה לפרש "כלים מכלים שונים" באופן אחר מ"דתייהם שונות"], היינו, שלא השקו את כולם באותם כלים, אלא בכלים שהיו שונים זה מזה, אבל לא באופן שבכל כלי הי' חידוש מיוחד [וכמו ב"דתייהם שונות", שפירושו שהם שונות מדתי המלך, אבל לא שכל דת היא באופן שצריך להיות בה חידוש גדול] — שואל הבן למקרא: מהו החידוש בזה?! — אביו ואמו אינם גבירים גדולים, ואעפ"כ רואה שיש בביתו כלים שונים; כלים למאכלי בשר, כלים למאכלי חלב, כלים למאכלי פרווה, וכלים אחרים לשתיית תה, וא"כ מדוע מסופר הדבר במגילה?

הן אמת שכך הי' בפועל, אבל יש עוד פרטים שהיו שם [מתי באו ומתי הלכו, ומתי שכבו לישון וכו'] שהמגילה לא מספרת אודותם, כיון שאין נפק"מ בדבר בסיפור המגילה לידע גודל (הגזירה, ובמילא גודל) הנס ותוקף הנס וכו', וא"כ, למה נאמר במגילה "וכלים מכלים שונים"?